

סנהדרין לב

משה שווערד

1. תוספות מסכת סנהדרין דף לב עמוד א ד"ה אחד דיני

אחד דיני ממונות - מה בין דיני ממונות לדיני נפשות אף על גב דשנים בחקירה ודרישה מדכתיב משפט אחד יהיה לכם [1] לענין מילי דתלו בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בדיני ממונות.

2. תוספות הרא"ש מסכת סנהדרין דף לב עמוד א

מה בין דיני ממונות לדיני נפשות. אף על גב דמשוין להו לענין דרישה וחקירה מדכתיב משפט אחד יהיה לכם, [1] לענין מילי דתלי בזכות וחובה אין להשוותם, [2] ועוד דדרשינן לקמן בפרקין לא תטה משפט אביונך אבל אתה מטה משפט שור הנסקל אלמא בדיני ממונות לא חיישינן בהטיית חובה.

3. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף לב עמוד א

דיני ממונות ... אבל בדינא דמתחילין מן הצד היה ראוי ג"כ שנלמדו דיני ממונו' מדיני נפשו' דאע"ג דקרא דלא תענה על ריב גבי דיני נפשות כתיב הא איכא קרא אחרינא דמשפט א' יהי' לכם. [3] ויש לתרץ ולומר דקרא דמשפט א' יהי' לכם לא אתא אלא בעיקר הדין שהוא קבלת העדות וכיוצא בו היינו דרישה וחקירה אבל הנהגת הדיינין בדיני נפשות אינה שווה לדיני ממונו' שיותר ראוי שנחמיר בדיני נפשות מבדיני ממונות והיינו טעמא דבדיני נפשות אין מתחילין מן הגדול כדי שלא יסתמו דברי הקטנים מפני הגדולים אבל בשאר דיני ממונות וטומאות וטהרו' לא החמירו:

4. שערים מצויינים בהלכה

ודאי רעתו של זה היא טובתו של זה, וטובתו של זה היא רעתו של זה כו'. ועי' בתוס' לעיל (ג: ד"ה מוקי) שכתבו נמי דהאי קרא בדיני נפשות, דכתיב "לרעות" דמשמע דבר שהוא רע לכל, דהיינו דיני נפשות, אבל בדיני ממונות זכות לזה וחובה לזה כו'. וכעין זה איתא במדרש (ב"ר לח-י) אין לך צרה שאין לאחרים ריוח בה. ואגב אביא מש"כ בצ"ח במס' פסחים (ג.) כעין קצת סברא כזו, אהא דאמרי' דבעוה"ז אומר על כשורות רעות דיין האמת, וכעוה"ב כולו הטוב והמטיב, ומקשים העולם, הא בעוה"ב אין רע רק טוב [עי' ברש"י שם], וא"כ היאך שייך בו כשורות רעות, ופי' הצל"ח בשם המגיד מוה"ר אפרים מבראד, דהיסורים בעוה"ז מטהר הנשמה ומכניע היצה"ר, אלא שהאדם אינו מבין זאת, וע"כ חייבו חכמים שיברך עליו בעוה"ז דיין האמת כהרגשתו, אבל בעוה"ב יבין וישיכיל שאלו היסורים ועגמת נפש שהיו לו בחיים חיותו כולם היו לטובה, ולכן יברך עוד הפעם עליהם הטוב והמטיב [והביאור בזה דבאמת בעוה"ז ליכא כולו רע, דבכל רע איכא חלק הטוב, וכן להיפך דליכא כולו טוב, דבכל טוב נמצא קצת רע כידוע מסה"ק, ולכן בעוה"ז מברך כהרגשתו, משא"כ בעוה"ב, רואין בבירור דהרע היתה כולו לטובה, ואפי' החלק הרע שבטוב ג"כ לטובה היתה].

דף לב. משנה אחד דיני ממונות כו', ודיני נפשות מטין עפ"י אחד לזכות ועפ"י שנים לחובה. עי' ברש"י (ד"ה ודיני נפשות). וכיד רמה כתב, דבמתניתין לעיל (ב.) נפקא לן מקרא דבדיני נפשות מטין עפ"י שנים לחובה, דכתיב (משפטים כג-ב) "לא תהיה אחרי רבים לרעות", וההוא קרא אי אפשר להעמידו בדיני ממונות, דבדיני ממונות בעינן רק תלתא, וא"כ הטייה עפ"י שנים היכי משכחת לה, ועוד דבדיני ממונות לא שייך לחלק בין הטייה לטובה, להטייה לרעה, דהא

5. רש"י על סנהדרין דף לב/א

אינו חוזר ומלמד חובה – [1] **סברא היא, דבעינן והצילו** ובגמרא (לד, א) מוקים לה בשעת משא ומתן הוא דלא יחזור, דמתוך שאתה אומר לו שלא לחזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ושם ימצא ראיות נכונות, אבל בשעת גמר דין שכבר חזר על כל צדדין ונראה לו שאין דבריו נכונים, חוזר ומלמד חובה:

6. יד רמה על סנהדרין דף לא/ב

דיני נפשות המלמד חובה ואחר כך נראה לו טעם לזכות חוזר ומלמד זכות, אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה, **אית דאמרי טעמא משום דבעינן והצילו העדה, ולא מסתבר, דהא מהאי טעמא המלמד חובה נמי לא יחזור וילמד זכות דהא בעינן ושפטו העדה**, [2] **אלא מסתברא דמהאיך קרא נפקא לן דכתיב גבי מסית לא תחמול ולא תכסה הא באינך כולו חמול וכסה**, ואפ"ה הני מילי להדורי ליה בתר זכותא, אבל היכא דהדר ולא אשכח זכותא כי מטי גמר דין חוזר ומלמד חובה כדמוקמין ליה בגמרא.

7. ספר קצות החושן על חו"מ סימן ה

ולכן נראה לעניות דעתי דגוף הדין כדקאי קאי דכשר בדיעבד והוא דכיון דאינו פסול אלא תחלת דין בלילה וגמר דין כשר בלילה ואם כן אם עברו ודנו בלילה נהי דפסול היה תחלת דין דהיינו המשא ומתן מכל מקום גמר הדין דהיינו מה שאמרו איש פלוני אתה חייב זה הוא בכשרות מן התורה דהא גמר הדין כשר בלילה ואם כן כי עברו ודנו בלילה כשר הדין בדיעבד דהא הפסק הדין שאמרו כשר הוא בלילה אלא שהיה המשא ומתן בפסול שהוא תחלת הדין ולא מיפסל מחמת זה הגמר דין, ומידי דהוי לדיינים שפסקו את דינם בלי משא ומתן דלא מיפסל משום זה ואם כן כיון דגמר דין כשר בלילה אם כן אם עברו ודנו בלילה ודאי כשר, ואפילו לכתחילה היה ראוי לומר דיאמרו את הגמר דין דהא המשא ומתן כבר נעשה וגמר דין כשר בלילה אלא כיון דעברו ודנו תחלת הדין בלילה אינו ראוי שיוסיפו עוד לגמור את הדבר של איסור אבל אם עברו ודנו ודאי כשר וכמ"ש דהא זה הפסק שאמרו איש פלוני אתה חייב זה הוא בהכשר דהא גמר דין כשר בלילה ודו"ק.

8. רמב"ם יד החזקה הלכות סנהדרין פרק יא

(ג) דיני ממונות אף על פי שדנין אותן בכל יום מן התורה שנאמר ושפטו את העם בכל עת מדבריהם למדו שאין דנין בערב שבת:

9. שפתי כהן על חו"מ סימן ה

(א) אין דנין בע"ש. דוקא לדון אסור אבל לקבל טענותיהן ולפסוק הדין אחר השבת וי"ט מותר מצד הדיינים כן כתב ר"ן ריש כתובות אלא שאינו יכול לכפות הבעל דין שיבא סמ"ע ס"ק ג':

10. שו"ע חו"מ סימן ה

(א) אסור לדון בשבת וי"ט; ואם עבר ודן, דינו דין;
(ב) אין דנין בע"ש ובעי"ט; ואם הזמינו לבעל דין לבא לב"ד, א"צ לבא. ואפילו הזמינו לבא אחר שבת וי"ט ולא בא, אין קונסין אותו: הגה - ויש מי שכתב דעכשיו בזמן הזה דנין בע"ש ובעי"ט משום בטול מלמדים, ודוקא לענין ממון יש להקל, דהפקר בית דין הפקר; אבל בדבר איסור, אין להקל (ת"ה סימן רכ"ד והגהות סמ"ק). ונ"ל דדוקא דרך אקראי, לפעמים, אבל אין קובעים בית דין בע"ש ועי"ט, וכן נוהגין.

11. ספר מנחת חינוך - מצוה קיד - אות א

(א) [א] שלא יעשה הדיין וכו'. עיין ר"מ פכ"ד משבת ה"ז. **והנה הרב המחבר לא נקט אלא מי שמחוייב מיתה לא יהרגו אותו הבית דין, אבל שאר עונשין אינו מבואר**, ובסנהדרין ל"ה ע"ב וביבמות ו' ע"ב בשיטה דעליה מבואר כן. **והר"מ שם כתב, אין עונשין בשבת וכו' כיצד הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתה כו' אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו שנאמר לא תבערו וגו', מבואר דגם מלקות בכלל לאו זה**. ובמגן אברהם סי' של"ט סק"ג עמד על הר"מ, דבשבת ק"ו ע"א ובסנהדרין שם משמע דדוקא מיתה שיש בה חילול שבת, אבל בדבר שאין בו חילול שבת אינו עובר בלאו הזה, וכתב דאפשר דהר"מ מיירי במלקות שעושים חבורה שיש בה ג"כ חילול שבת, עי"ש.

12. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף לב עמוד א

דיני ממונות ... אבל בדינא דמתחילין מן הצד היה ראוי ג"כ שנלמדו דיני ממונו' מדיני נפשו' דאע"ג דקרא דלא תענה על ריב גבי דיני נפשות כתיב הא איכא קרא אחרינא דמשפט א' יהי' לכם. ויש לתרץ ולומר דקרא דמשפט א' יהי' לכם לא אתא אלא בעיקר הדין שהוא קבלת העדות וכיוצא בו היינו דרישה וחקירה אבל הנהגת הדיינים בדיני נפשות אינה שווה לדיני ממונו' שיותר ראוי שנחמיר בדיני נפשות מבדיני ממונות והיינו טעמא דבדיני נפשות אין מתחילין מן הגדול כדי שלא יסתמו דברי הקטנים מפני הגדולים אבל בשאר דיני ממונות וטומאות וטהרו' לא החמירו:

13. מרגליות הים

ס' ד"ג מתחילין מן הצד. ברש"י שמא יחייבנו הגדול ולא ירצו לחלוק על דבריו כו'. אמנם לע' י"ח ב כתב רש"י בדי' לא תענה על רב אינך רשאי לסתור את דברי המופלא שבידינו, וכ"כ הרמב"ם בפיחמ"ש הכא לפי שאם יתחיל הגדול אסור לנשארים לחלוק עליו כו'. וד' בנמוקי יוסף כאן שסביא כתבו המפרשים לאי למיטרא דאסור לענות על רב דאדורבא אסור לו לישתוק שהרי בד"ג אם אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות שומעין לו כו'. אלא הכי אסר קרא שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לענות על רב כו'. ועיון ברש"י לק' ל"ז א שלא ישמע דבר אחד מן המוכים ויסקים עמו ובגה"ש שם, וראה ס"כ לעיל ג' ע"ב אות ט"ו—ט"ז בס"ד.

14. פנינים משולחן הגר"א | פרשת משפטים ע' קכב

בג"ב. ולא תענה על רב.

"דיני נפשות מתחילין מן הצד וכו', אמר קרא לא תענה על ריב, לא תענה על רב" (סנהדרין לו, א). ומפרש רש"י "לא תענה על רב כתיב, בלא י, משמע לא תחלוק על מופלא של בית-דין. הלכך לא מתחילין מיניה, דלמא חזי ליה חובה ולא פלגינא עילויה. ומתחילין מן הצד, שישמע אחד דברי אחד מן המזכים ויסקים עמו".

שמעתי בשם הגר"א מוויילנא זצ"ל לבאר לפי זה, הא דאמר רבי יוחנן "ענותנותו של ר' זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגלתנו מארצנו" (גיטין נו, א). ופירש רש"י "ענותנותו, סבלנותו, שסבל את זה ולא הרגו". ומקשים, היכן נתגלתה כאן ענותנותו.

אלא שר' זכריה בן אבקולס, מרוב ענותנותו, לא הכיר בעצמו שהוא הגדול שבדיינים, וסבר שהוא הקטן שבכולם. לזאת בראותו שהם, חבריו, סוברים לחוות דעתם איך לפסוק הדבר, והוא חשבם לגדולים ממנו, וכשיאמרו דעתם בראשונה, שוב אינו יכול לעבור על דבריהם ולחלוק עליהם, משום "לא תענה על רב", לזאת הקדים דבריו לדבריהם, וחיוה דעתו שלא יקריבו הקרבן, משום שלא יאמרו בעלי מומין קרבין על גבי מזבח. אולם כאשר באמת היה הוא הגדול שבדיינים, ולא יכלו הסנהדרין לחלוק על דבריו משום "לא תענה על רב", הסכימו לדבריו שלא להקריב. זהו שאמר ר' יוחנן "ענותנותו של ר' זכריה בן אבקולס", שלא הכיר ערכו הרם, "החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו".

(הקדמת שו"ת נטיעות חיים, לראי"ד שור רב בזופראן, וילנא תרנ"ב)

15. שיעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף לב עמוד א

(רפד) שטר מאוחר, אי הכתיבה מאוחר, או הזמן מאוחר

גמ' דיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה, ורמינהו, שטר שזמנו כתוב באחד בניסן וכו', חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו, ואי ס"ד בעינן דו"ח, היכי חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. [1] ופירש"י ד"ה שמא איחרוהו וכתבוהו, וקודם לכן ראו המלוה במקום הכתוב בשטר, והוטל עליהם לכתוב שטר, ואיחרוהו מלכותו עד אחד בניסן, וכתבוהו במקום שאומרים המזימין, ולא כתבו שם המקום שנכתב בו השטר, אלא שם המקום שראו המלוה שם, ע"כ. [2] והתוס' כתבו, ועל חנם דחק לפרש כן, די"ל דנכתב באמת במקום הכתוב בשטר, ורק שכתבו בו זמן [אחד בניסן שהוא] מאוחר יותר, ונמצא דכשהגיע אחד בניסן שהוא זמנו של שטר לא היו באותו מקום, שהלכו למקום אחר, ע"כ, וכן פירש בנימו"י. [והיינו דרש"י מפרש שאיחרו את הכתיבה עצמה, שכתבוהו אחר ההלואה, ותוס' מפרשים שכתבוהו באמת בזמן המלוה, ורק שאיחרו את הזמן].

16. רשימות שיעורים

שמחזירין אותו תלמוד לומר נקי אל תהרג. ומניין ליוצא מבית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, מניין שאין מחזירין אותו תלמוד לומר צדיק אל תהרג. אמר רב שימי בר אשי וחילופא למסית דכתיב לא תחמל ולא תכסה עליו. ויש לעיין בהא דאין מחזירין לזכות למסית, דאם באמת יש צד שפטור אזי לא היה מסית כלל ואמאי אין מחזירין לזכותו, וכי ניתן להרוג אדם מישאל לחנם. וי"ל דהא דמחזירין לזכות בשאר דיני נפשות היינו אפילו לזכות שאין ממש בדבריו, דמחזירין פעם ראשונה ושנייה אפילו כשאין ממש בדבריו (כדאיתא לקמן דף מג. וברמב"ם פ"ג מהל' סנהדרין ה"א), משא"כ במסית אין מחזירין לזכות שאין בה ממש, אבל אם יש טענה שיש בה ממש לזכותו אזי מחזירין את הדין אף במסית. (263)

דף לב. גמ'. שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובא עדים ואמרו היאך אתם מעידין על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדין כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו.

והנה יש לעיין לאחר תקנת החכמים דיני ממונות א"צ דרישה וחקירה למה לא אמרין דשמא העדים לא דקדקו בעדותן על הזמן ואיחרוהו גם בעדות על פה, וא"כ לא תהא שייך הזמה בעדות על פה, ומ"ש דרק לגבי עדות בשטר אמרין דליכא הזמה משום דשמא איחרוהו וכתבוהו, דלכאורה אף בעדות על פה י"ל דשמא איחרו העדים את תאריך ההלואה כדי שהשעבוד יחול בזמן מאוחר יותר. ועוד צ"ע דברמב"ם (פ"ג מהל' עדות ה"ג) מבואר דאף לאחר התקנה דליכא דרישה וחקירה בדיני ממונות היינו רק להכשיר איני יודע אבל דין הכחשה והזמה עדיין חל בד"מ בעדות על פה, וצ"ע מדוע חל דין הזמה בעדות על פה דנימא דאיחרו את הזמן כמו דאמרין הכי בעדות בשטר. ועיין ביד רמה (דף לב: ד"ה ברם) שהקשה כן, וז"ל וכי תימא מאי שנא עדות בשטר

דמכשרינן להו ולא קיימא עליהו הזמה ומאי שנא עדות על פה דקיימא עליהו הזמה, לא דמי דאלן מלוה בשטר ליכא לברורי טפי ממאי דכתיב בשטר, וכיון דהאי זימנא דכתיב ביה בשטר סהדי הוא דכתיב ליה מדעתיהו ולא מחמת חקירת כ"ד איכא למימר שמא איחרוהו וכתבוהו, אבל מלוה על פה היכא דאתו סהדי ואסהידו קמן בבי דינא כיון דאנן קא חקרינן להו אימת אוזפיה ואמרי ביום פלוני לא חיישינן שמא איחרו זמן ההלואה דהא אנן כי קא שיילינן להו באיזה יום אדעתא דלימרו לן יומא דהלואה גופה קא שיילינן להו, ואינהו נמי כי קא מסהדי קמן בגוה בתורת הכי קא מסהדי ואמטול הכי ליכא למיתלי ולא מידי עכ"ל. ולכאורה תירוצו צ"ע, דבשלמא לפני התקנה כשהיה חל דין דרישה וחקירה בדיני ממונות אזי יש לחלק בין עדות על פה לבין עדות שבשטר, דבעדות על פה דב"ד שואלין את העדים על הזמן והעדוהו היא על זמן מדויק אזי הזמן הוי חלק מגופה של העדות וא"א לומר שמא לא דקדקו בזמן, משא"כ בעדות שבשטר דלא שיילינן ליה על הזמן אין הזמן חלק מגוף העדות ויש לחשוש שמא איחרוהו וכתבוהו. אמנם לאחר התקנה דליכא דרישה וחקירה בדיני ממונות, צ"ע אמאי אין אנו חוששין בעדות על פה שמא איחרו העדים את הזמן כדי שהשעבוד יחול בזמן מאוחר יותר, והזמן שאמרו לא היה באמת זמן ההלואה, וא"כ לא יחול בהם דין הזמה.

ולכאורה יש לתרץ את קושיית הרמ"ה דבשטר יש חזקה דהכל בהכשר נעשה, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בב"ד (גיטין ג.), וחל דין מסוים בשטר דהשטר מעיד על עצמו שהוא כשר, ולפיכך כשיש ספק בכשרות השטר ב"ד צריכים לתלות במה שהן יכולין לתלות בו כדי להכשיר את השטר, מכיון דהשטר מעיד על עצמו שהוא כשר, ולכן דוקא בשטר אמרין דחיישינן שמא איחרוהו

ולפי"ז יש לתרץ את קושיית היד רמה הנ"ל,
 דיתכן לומר דיש חילוק בין עדות על פה לעדות
 שבשטר, דבעדות על פה אע"פ שלאחר התקנה ליכא
 דרישה וחקירה בדיני ממונות מ"מ אם העדים העידו
 על הזמן אזי הזמן הוא חלק מגופה של העדות, כי היכי
 דבדיני נפשות הזמן הוא חלק מגופה ועיקרה של
 העדות, ומשונה א"א לב"ד לפרש ולתרץ את דיבור
 העדים ולומר שאיחרו את הזמן, דא"א לב"ד לפרש
 את גופה ועיקרה של העדות. משא"כ בעדות שבשטר
 י"ל דלאחר התקנה דליכא דרישה וחקירה בדיני
 ממונות אזי עיקר העדות חלה על עצם ההלואה עצמה
 ולא על הזמן, והזמן הוא רק עדות שבכתב בעלמא, אך
 אין הזמן חלק מעיקר גוף העדות שבשטר, ולא חל על
 הזמן שבשטר חלות דין עדות בשטר דכמי שנחקרה
 בב"ד דמי, דעיקר העדות שבשטר חל רק על ההלואה
 והחוב עצמו, ומשונה דוקא בשטר אמרינן דשמא
 איחרוהו וכתבוהו. (264)

וכתבוהו, משא"כ בעדות על פה אין דין לחלות
 שהעדות כשרה, ואם העידו העדים על זמן מסוים
 ובאו עדים והזימום בטלה העדות ואין תולין שהעדים
 איחרו את הזמן.

אמנם יש לעיין בזה דהאיך ב"ד תולין לומר
 דבר שהוא ההיפך ממה שכתוב בשטר, דהרי השטר

17. שעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף לב עמוד א

רצב) בשטרות לא בעינן דיני הגדת עדות, ולכן לא בעינן נמי דו"ח
 וכתב הגר"ח לבאר, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' עדות ה"ד) דין תורה שאין מקבלין עדות לא בד"מ
ולא בד"נ אלא מפי העדים, שנאמר ע"פ שנים עדים, מפיהם ולא מכתב ידן, אבל מדברי סופרים שחותכין
ד"מ בעדות שבשטר ע"כ. והרמב"ן בספר המצות (שורש ב') הקשה עליו, דא"כ איך מהני גט ושטר קידושין
 בחתימה לחוד [לר"מ] הא הוא מפי כתבם ואין כאן עדות.

וכן איך סמכינן באשה המביאה גט לפנינו, להתירה לינשא ע"פ עדות הע"ח שנתגרשה, הא הוא מפי כתבם.
 וביאר הגר"ח, דזה ודאי דהרמב"ם ג"כ סובר דהיכא דהוי גזה"כ של דין שטר, אין חסרון מפי כתבם,
 ורק דסובר דהגזה"כ של דין שטר הוא רק בשטרי קנין, דכיון שנעשו לקנין חל עליהם דין שטר, ומהני
 אח"כ אפי' לראיה, אבל בשטר שנכתב רק לראיה, אין עליו דין שטר, ופסולין מה"ת משום מפ"כ, ורק
 מדרבנן הוא ע"ז דין שטר וכשרין.

ומשונה שפיר מהני גט ושטר קידושין ולא הוא מפ"כ, כיון דהוי שטרי קנין דבזה הוא גזה"כ של דין
 שטר, ושוב מהנו אף לראיה.

וכתב דבאמת מצינו כמה דיני עדות דליכא בשטרות, כדתנן גיטין (דף יז א) דנחתם בלילה כשר, ואילו
בעדות דעלמא קי"ל דאין מקבלין עדות בלילה. וכן בכל עדות הא בעינן קבלת עדות בפני ב"ד, ואילו הכא
בשטר הא ליכא ב"ד.

ומוכח דכל עיקר הגזה"כ דשטרות, דנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, היינו דלא בעינן בשטרות כל דין
 הגדת עדות וקבלת עדות, ולכן לא בעינן ביום, ולא בעינן ב"ד.

ולפי"ז כתב דה"ה דו"ח נמי לא בעינן בשטרות, דאע"ג דדין דו"ח לא הוא רק דין בהגדת עדות, אלא
 בעצם העדות, דסמכינן על עדותן רק כשהיא דרושה וחקורה.

מ"מ זהו דוקא היכא דעדותן צריכה להתקבל, אבל בלא זה לא בעינן כלל דו"ח בעדותן, כדאיתא לקמן (דף ע"ח)
 דההורג בפני ב"ד חייב מיתה משום דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, ולכאורה הרי חסר דו"ח, דהא לא בעינן
 שידעו היום והשעה וכו'.

אלא מוכרח דהיכא דלא צריכה עדותן להתקבל, לא בעינן דו"ח, וא"כ ה"ה בשטרות, דלית בהו דין קבלת עדות,
 לא בעינן דו"ח.

רצג) דוקא שטרי קנין לא בעינן דו"ח, משא"כ שטרי ראייה
אלא דלכאורה לפי"ז צ"ב מאי פריך הגמ' כאן, משטרי חוב המאוחרין, דאי ד"מ בעי דו"ח, אמאי כשרים,
הא נתבאר דבשטר ליכא דיני הגדת עדות וקבלת עדות, ולא בעינן כלל דו"ח.
וכתב הגר"ח דלשיטת הרמב"ם א"ש בפשיטות, דשטרי חוב המאוחרין הא הוו שטרי ראייה, דלשיטת
הרמב"ם אין עליהם דין שטר כלל, רק דין עדות בכתב [דרבנן הכשירו], וא"כ הא בזה בעינן דיני עדות
ככל דין הגדת עדות.

ומשו"ה פריך שפיר, דאי ד"מ בעי דו"ח, מאוחרים אמאי כשרים, דהא ליכא דו"ח.
 אבל עכ"פ משטרי גיטין וקידושין לא קשה איך כשרים בלא זמן [כמו שהקשה הנימו"י], כיון דהתם הוו שטרי
 קנין דבזה ודאי הוי גזה"כ דלא בעינן כל דיני הגדת וקבלת עדות כמש"נ.
 אכן אכתי הקשה הגר"ח, דנהי דשטרי ראייה מה"ת לא הוי שטר, מ"מ הא עכ"פ מדרבנן ודאי פשיטא דגם שטרי
 ראייה דין שטר עליהם, וא"כ הרי עכ"פ מדרבנן לא בעי דו"ח ככל שטר קנין, ומאי פריך. וביאר בזה הגר"ח,
 די"ל דכל מה שהכשירו חכמים שיהיה עליהם דין שטר, היינו רק מה שנוגע לדין "הגדת" עדות, [דהיינו חסרון
 מפי כתבם, ודין ביום, ובפני ב"ד]. אבל מה שנוגע ל"עצם" העדות, בזה לא תיקנו שיהיה כשר מחמת דין שטר,
 אלא נשאר דין עדות עליהם, ובעינן שתהא עדותן מועלת וכשרה. וכיון דנתבאר דדין דו"ח הוי דין בעצם העדות,
 דבלא דו"ח אינו עדות, א"כ אף דהכשירו דלא יהיה חסרון מפי כתבם, מ"מ דו"ח בעינן, [אי ד"מ בעי דו"ח],
 ולכן פריך שפיר שטרות המאוחרין אמאי כשרין, וע"ז משני בדב"מ תיקנו דלא בעינן כלל דו"ח.

18. רשימות שיעורים

והנה עיין בבעל המאור (כתובות דף ח: מדפי
הרי"ף) שכתב וז"ל שלא תתכן ההזמה לעולם בעדי
השטר שיש לומר אחרוהו וכתבוהו ועוד אין הזמה
לעולם לשלם ממון אלא בעדות על פה עכ"ל. וקשה
שאם העידו שלא אחרוהו למה אין הזמה חלה בשטר
אלא רק בעדות בעל פה. ויש לבאר את סוף דברי
הבעה"מ בשני אופנים: א) בשטר אין הגדת וקבלת
עדות בב"ד (וכדביאר מרן הגר"ח בספרו פ"ג מהל'
עדות ה"ד), והפרשה של הזמה נאמרה רק בעדות
שהעידו בב"ד. ב) רק כשיש עדות אמת חל דין עדות
שבשטר שהיא כשרה, ואילו בעדות שקר אין גזיה"כ
של שטר, ופסולה מדין מפיהם ולא מפי כתבם, ולכן
אין חלות הזמה כי בטלה כל הגדת העדות שבשטר
מעיקרה. ויתכן נ"מ בין שני הפירושים בעדי שטר

ועוד יתכן לומר דהבעל המאור ר"ל דאף אי
נימא דחל חלות שם עד מוזם בעדים שבשטר שהוזמו
וחל פסול בגברא דהוי עד פסול, מ"מ אינן משלמין
ולכא בהו חיוב עונש דכאשר זמם, דהעונש דכאשר
זמם תלוי בהגדת וקבלת עדות בב"ד, משא"כ בשטר
דנתחדש חלות דין עדות בשטר דעדים החתומים על
השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד בלי דיני הגדת
וקבלת עדות בפני ב"ד. (268)

19. שערים מצויינים בהלכה

ובהא דמשמטת בסופה, יש להעיר דדומה
לזה מצינו ביוה"כ, דבתוס' ובריטב"א במס'
שבועות (יג: ד"ה בעבד) מבואר דהכפרה הוא
בסוף יוה"כ כשתחשך ליל יוה"כ, וכן איתא
בתוספתא (יומא סוף"ד), והיינו שהקב"ה
משמט העונות בסופה, ואינו תובע עוד עליהם.

20. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף לב עמוד א

אלא מעתה טעו לא ישלמו. [1] פי' רש"י ז"ל דדילמא שבקת להו לדרוש ולחקור הוה רוחא מילתא ולא הוה טעו. ואינו מחזור דכיון דטעות' דטעו דייני לא הוה מענין הדרישות והחקירות מה לי אם חקרו ודרשו אם לא חקרו ודרשו בכל ענין יש להם להתישב שידונו משפט צדק וכיון שטעו בדיון הוא דלישלמו. ועוד דלכאורה משמע דפירכא דגמרא קיימא אמאי דקאמר שלא תנעול דלת בפני לוויין ולפיר' רש"י ז"ל לא שייכא בההיא. [2] לפיכך נראה דהכי פירושא כיון דחיישת לנעילת דלת נימא דטעו בית דין לא ישלמו שאם אתה אומר ישלמו הכל יהא חושכין עצמן מן הדין ונמצא זה מפסיד ואתה נועל דלת בפני לוויין. ומשני כל שכן שאתה נועל דלת בפני לוויין שלא ירצו המלוין להלוות ויאמרו למה נלוה שאם יטעו הדיינים נפסי' לפיכך טוב לנו שנאמר שאם טעו ב"ד שישלמו:

21. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף לב עמוד ב

רבא אמר מתניתין דהכא בדיני קנסות ואידך בהודאות והלואות. פירש רבא וודאי לא פליג אדרבי חנינא אדרבה מההיא דרבי חנינא סבירא ליה לרבא בריש מכילתן דדיני ממונא בשלושה הדיוטות דכי היכי דלא בעי דרישה וחקירה הכא נמי לא בעינן מומחין. וכיון שכן לא הוי מצי רבא לאוקמא למתניתין אדינא דאורייתא דמתניתין דפרק קמא דמכילתן תנא תקנתא דרבנן דהיינו שלשה הדיוטות וכיון דאורחא דמתניתין דמכילתן למיתני תקנתא כדכתיבנא אמאי לא תנא הכא נמי תקנתא מ"ה איצטריך רבא לאוקמא למתניתין בדיני קנסות דבההוא לא תקין רבי חנינא מידי. כן נראה לי:

22. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף לב עמוד ב

ואידך בהודאות והלואות. מדקאמר רבא הך לישנא משמע לכאורה דבהודאות והלואות בלחוד הוא דלא בעינן דרישה וחקירה אבל בגזלות וחבלות משמע דבעינן דרישה וחקירה ולא ערבינהו בהדי הודאות והלואות. והא קשיא טובא שאם אתה מצריך לגזלות דרישה וחקירה אתה פותח דלת בפני הגוזלים והחומסים שיגזלו ואפילו יהיו שם עדים כי רחוק הוא שיכונו עדותם בדרישות וחקירות ואם כן ראויים הם גזלות וחבלות לתקנה שלא יצטרכו דרישה וחקירה. ויש לומר דבדיני קנסות לא תקנו רבנן מידי ובעינן שלשה מומחין וה"ה דבעי דרישה וחקירה. הילכך בחבלות דהווי מידי דלא שכיח בעינן מומחין ובעינן דרישה וחקירה וה"ה בגזלות שעל ידי חבלות דלא שכיח אבל בגזלות ממש כהא וודאי לא בעי דרישה וחקירה כדי שלא נפתח דלת בפני הגוזלים והחומסים. וכיון דרבא לא הוה מצי למיכללנהו גזלות וחבלות כחדא משום הכי שבקינהו לגזלות אבל קושטא דמילתא דבגזלות דשכיח לא בעו דרישה וחקירה וכדכתיבנא בפרק קמא בס"ד:

23. תוספות מסכת סנהדרין דף לב עמוד ב ד"ה כאן בדין

כאן בדין מרומה - לא שיועדים בו שהוא מרומה דא"כ אין לדונו כלל כדדרשינן בפרק שבועות העדות (שבועות ל:) מדבר שקר תרחק.

24. מרגליות הים

יא. ת"ד צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה כו'. בבכור שור כ' אין להקשות מ"ט אמרו לע' ט"ז ב שמושיבין שפטים בכל עיר ועיר למה יושיבו ב"ד לבטלם היכא דידעינן שהשופטים שמושיבים בעיר זו אינם חשובים כמו השופטים שבעיר הסמוכה. לא יושיבו ב"ד כשאין מומחין ומי שירצה לתבוע חבירו ילך לב"ד יפה ויכופו את הנתבע לבוא לפניו. ד"ל שבדברים קטנים אטו יוצאו מנה על מנה כמ"ש לע' ל"א ב' ע"ל דהאי מצוה הלך אחר ב"ד יפה אדיינים קאי שישאלו היכא דמספקא להו והם יפסקו לפי הוראת הב"ד היפה. ע' ח"מ סי' י"ג ס"ו שב"ד שבעיר שואלים מהב"ד הגדול ממנו ואין הגמר כי אם אחר שיפסקו הב"ד שבעיר דבעינן שיהיו הבע"ד עומדים לפני הדיינים ולהכי בעי ב"ד של עיר, וע' שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקעז (וורשה סי' אלף ז).

25. שערים מצויינים בהלכה

הלך אחר ב"ד יפה. נראה לפרש דאע"פ שכל ב"ד הם בחזקת כשרות, מ"מ אם יודע דשם יש ב"ד יותר יפה, יש לך לילך לשם. ועי' ברא"ש לעיל (סופ"ג) דבזה"ז החשוב שבדור נקרא ב"ד הגדול, וכל שאין למעלה הימנו נקרא ב"ד יפה. ועי' ברמ"א (חו"מ סי' יד ס"א) ובביאור הגר"א (שם ס"ק יא). ועי' בדברינו בסמוך (ד"ה הלך אחר חכמים).

26. מרגליות הים

יב. אחר ר' אליעזר ללוד וכו'. הפירוש והסידור שלפנינו מפליאים, א הן רבותינו חפצו להגיד בזה שעל המתדיינים ללכת אחר בית דין יפה. אחר דיינים מומחים יותר בכל מקום שהם, ונקטו לדוגמא את המופלאים בחכמה אשר בתקופת התנאים הראשונים שכמעט כולם היו יחד, ולבסוף הזכירו את חותם התקופה הוא רבי, אבל למה זה הקדימו את ר' אליעזר לרבן יוחנן בן זכאי רבו. ב למה באמצע פירוט עיירות שבארץ ישראל בין יבנה ובני ברק ובין סיכני וצפורי סידרו את "רומי", ובכלל זה היו צריכים לקרוא בשם המקום שדר בו כל אחד מהם, הלוא היה מספיק אם היו אומרים הלך אחר ב"ד יפה אחר ר' אליעזר. אחר ריב"ז, אחר ר' יהושע וכן הלאה, כל מי שיהיה לו צורך להתדיין כבר ימצא מקומם, נראה שבפילוג תחומין זו השמיעו לנו הלכתא רבתא, לומר כי אדם יכול

להכריח את חבריו שמתדיין עמו ללכת לבין דין יפה שבאותו פלך, אבל אינו יכול להכריחו להתדיין לפני ב"ד מעולה יותר אשר במחוז אחר, לדוגמא אם יש באותו מחוז חכם מומחה אבל הוא תלמידו של חכם אשר יושב במחוז אחר, והוי ס"ד שיכול הבע"ד להכריח את מריבו ללכת אל החכם המופלא יותר, לכן הדגישו בהקדימם אחר ר' אליעזר ללוד, לומר אנשי מחוז לוד אחרי תלכו ללוד ואין ביכלתם להכריח מי שהוא ללכת לברור חיל אם כי באותו זמן שקבע ר"א מקומו בלוד היה זקן הדור ריב"ז רבו בברור חיל, שזה היה בסוף ימיו שלא היה אז כבר ביבנה ע' קהלת רבה פ"ז ג, וכן נסדרו העיירות לחלוקה גיאוגרפית מחוז מחוז, ורומי שנקטו אינה רומא רבתי בירת איטליא כי אם שם מקום בא"י קרוב לצפורי כאשר נבאר ברצ"ה.

27. מהר"ץ חיות מסכת סנהדרין דף לב עמוד ב

גמ' אחרי ר"א ללוד כו' אחרי ר"ע לבני ברק. נ"ב בני ברק היה בחלקו של דן (יהושע י"ט מ"ה) ולוד היתה מהלך יום אחד מירושלים משנה מעשר שני (פ"ה ב') ובחלקו של בנימין (מגילה דף ד ע"א) ועיין רש"י שם ועתה איך יתכן הספור באגדת פסח דר"א ור"ע שהיו מסובין בבני ברק כל אותו הלילה היינו ליל פסח הרי מקומו של ר"א בלוד ור"א בעצמו ס"ל (סוכה כ"ז ע"א) משבח אני את העצלנין שאינן יוצאין מבתיהם ברגל ושם בסוף הסוגיא ספרו שר"א שבת בסוכתו של ר"י בר"א בקסרי מקשה הש"ס דאיך הניח דירתו ברגל ודחוק הש"ס לומר דשבת הוא ראינו דאי אפשר לומר דר' אליעזר יניח ביתו ברגל וקשה א"כ איך הלך בחג המצות לבני ברק וצע"ג. ומ"ש הגאון מהר"י ברלין דצ"ל אחר ר' חנינא אחי ר' יהושע לגולה עיין באגרת רב שרירא גאון מבואר שם בארוכה דבאמת כן היתה גירסת הגאון ותמהני שלא התעורר משם:

28. מרגליות הים

אין הניח ביתו ומקומו והלך לחוג בבני ברק וצע"ג, ובבאורי להגדש"פ הבאתי ממשנה פ"ה דמעשר שני מ"ט מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה בערב פסח יום הביעור של המעשרות. יתכן שעלו חיבשה דרך נמל יפו שהוא מול בני ברק כמבואר ביהושע י"ט מה"מ ולא יכלו להספיק לבוא בעוד יום למקומותיהם ומעונייהם לכן הסיכו גדולי הדור יחד אצל אחד מבני החבורה שבא עמיהם ודר בקירוב מקום לנמל יפו הוא ר' עקיבא מבני ברק. אך רבן גמליאל לא הסיב עמיהם בכדי שיוכלו גם הם לחסב ולו היה עמיהם לא היו רשאים בפני הנשיא להסב, וישבן יחד כל שאר הזקנים שבאו מהם ראב"ע הריש מתיבתא באמצע ומצד אחד זקני הדור ר' אליעזר ור' יהושע ומצד השני ר' עקיבא ור' טרפון כו' עיי"ש.

29. תוספות מסכת סנהדרין דף לב עמוד ב ד"ה אור הנר

אור הנר בברור חיל - מכאן נהגו להדליק נר במילה ומה שנהגו לפרוש המפה על הפתח משום דאמר בריש המוכר פירות (ב"ב דף צג:) מנהג גדול היה בירושלים כל זמן שהמפה פרוסה על הפתח אורחין נכנסין.

30. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף לב עמוד ב

אור הנר בברור חיל משתה שם. כתבו בתוספות שמתעם זה נהגו להדליק אבוקה של שעה בבית הכנסת ביום המילה. והאי דנהוג נמי לפרוס מפה על הפתח שכל זמן שמפה פרוסה אורחין נכנסין. ומזה הטעם נראה ג"כ המנהג שמוליכין אבוקה של שעה לפני החתן ושפורסין מפות בבית החתונה:

31. מהרש"א על סנהדרין דף לב/ב

תוס' בד"ה אור הנר כו' מכאן נהגו להדליק נר במילה כו' עכ"ל. המנהג שלנו להדליק הנר במילה גופה ולא במשתה כדקאמר תלמודא דידן אלא ע"פ הירושלמי דגריס בהיפך קול מגורס כו' משתה שם אור הנר שבוע הבן נוחא כמנהגו וע"ש הכתוב ליהודים היתה אורה ששון וגו' והמילה נקראת כן שש אנכי על אמרתך וק"ל:

32. שערים מצויינים בהלכה

כו' עיי"ש. וביד דוד כתב, דבזמן הש"ס היה המנהג למול בבית, ולא בביהכ"נ, ולכן כל מי שרואה נרות דולקות הוא סימן למשתה באותו בית, אמנם עיקר הנרות היו בשביל המילה, אלא דממילא ידעו שיש שם משתה, ובזמן בעלי התוס' נשתנה המנהג למול בביהכ"נ, והדליקו הנרות בשביל המילה, שזה העיקר שבשבילו היו מדליקין. ועי' כש"ך (יו"ד סי' רסה ס"ק כא) דנוהגין להדליק נר בביהכ"נ בשעת המילה, שכן משמע ברמ"א (שם ס"ה).

33. שערים מצויינים בהלכה

שבוע הבן שבוע הבן. עי' ברש"י (ד"ה אור הנר) דברית מילה קרי שבוע הבן על שם שהוא לסוף השבוע. ובדגול מרבכה (יו"ד סוס"י קעח) מפרש, דהכוונה להסעודה שעושין בלילה שלפני הברית הנקרא "וואכנאכט", והיו מדליקין נרות בסעודה זו. ועי' מה

34. מרגליות הים

י"ג: אחר ר' מתיא לרומי ברור שרומי זו היא אשר אצל רפיח בא"י כאשר הזכיר הסה"ד בשם פי' ר"מ אלשיך לפס' ראשון עליו ככרמל שכתב בעיני ראייתו עד היום קרוב לצפורי עיר ששמה רומא ושם היה יושב אנטינוס ומשם היתה מערה לבית רבי וכו'. ובהקדמת ר"ש פרחון למחברת הערוך כתב "רומא" באל"ף היא העיר הגדולה שבאיטליה ורומי ביו"ד בסוף היא רומי זעירא שבא"י. ושם היה בית מדרשו של ר' מתיא. ורק כשהיה צורך הכלל בזה יצא גם הוא לרומא רבתי כשאר חבריו התנאים.

א. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף פ עמוד א

הדגול מרבבה [יו"ד סוף סימן קעח] תמה ע"ז למה אין עושים סעודת מצוה של הודאה בלידת בת. ולכן כתב והכוונה לסעודה שעושים בלילה לפני הברית. ומבואר לפ"ז למה עושים סעודה רק לבן ולא לבת.

ב. דף על הדף מסכת בבא קמא דף פ עמוד א

וכתב הגאון יעב"ץ בספרו מגדול עוז שהטעם שקורין לו שלום "זכר" הוא כנ"ל בטעם הב' שיזכור את התורה ששכתב ע"י סטירת המלאך, א"ז שיזכור את השבועה שמשביעין אותו לפני שנולד תהי צדיק ואל תהי רשע.

ג. מרגליות הים

טו: שבוע הבן שבוע הבן. יעוין בהלכות רבינו יצחק אבן גאון (שערי שמחה ח"ב ע' לח) שכתב: ובאבל תניא יתומה לשאת וכו' שבוע הבת ושבוע הבן. שבוע הבן קודם כו' וכן הביא הרמב"ן בתורת האדם [וויניציאה שנה"ל ל"ג סע"ג] ממכילתא אחרייתא דאבל שבוע הבת ושבוע הבן וכו'. וראה בתוספתא עתיקתא ח"ב ע' מד. נראה כי כל השבוע משנולד בן או בת חגגו כל ערב בהרלעת נרות ושמחה. ויתכן שגם בגמ' לפנינו צ"ל שבוע הבן שבוע הבת [ולא נקטו "שבוע הבן" בכפילא ללא צורך]. וכן אור הנר בברור חיל משתה שם — לבן — משתה שם — לבת — וראה בדגול מרבבה ליו"ד ס"ס קע"ח שהביא מתה"ד סי' רס"ט שתמה למה אין עושין סעודה להולדת בת שגם כן נמלטה מרחם כו'. ולהאמור באמת כן נהגו לפנינו שבוע הבת.

ד. שעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף לב עמוד א

(שו) דו"ח בעדי קידושין ועדי זנות

ואכן בנוב"י (מה"ק סי' נ"ז ונ"ח [הובא בביה"ל ח"ג סימן ו' סק"א]) כתב נמי לחדש דעדי קידושין ועדי זנות אם אמרו אין אנו יודעים הזמן שנתקדשה או שזינתה, כשרים מה"ת. ומשום דכיון דכל הטעם דבעינן דו"ח הוא משום דיהא עדות שאתה יכול להזימה, כדאיתא לקמן (דף מא ב) דמשו"ה כשאומר איני יודע בחקירות פסול, ובבדיקות כשר, משום דבחקירות הו"ל עשאא"ל. וא"כ בעדי קידושין ועדי זנות, דאף אם יזימום לא שייך בהם כאשר זמם, לא בעינן עדות שאי"ל, והו"ל חקירות כבדיקות דאף באמרו איני יודע כשרין.

והביה"ל שם (ס"ק ב' ג' ד') כתב דאינו כן. [כקושיית המנ"ח הנ"ל (ס"ק ש"ה), ורק דביאר יותר]. חדא דודאי הא דבעינן דו"ח, אין עיקר הטעם משום דיהיה יכול להזימן, אלא דהוי דין בעדות מגוה"כ דילפינן מקרא דבעינן דו"ח.

והא דאיתא לקמן (דף מא ב) דהוי סברא משום עדות שאאי"ל, היינו רק דהסברא מגלה על ביאורו של הפסוק, דמה שהצריכה תורה חקירות הוי לעיכובא מחמת הזמה, משא"כ בדיקות, אבל ממילא אף בלא הזמה נמי הוי כן הדין דבעינן דו"ח, דדין דו"ח הוי מצוה בלא הזמה.

ועוד כתב דבדין הזמה הא איכא ב' דינים, חדא דמתבטל עדותו, ועוד דחייבין לשלם כאשר זמם.
וא"כ נמצא דהא דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, היינו ב' הדברים, חדא דיהיה אפשר לבטל עדותו, ועוד שיהא אפשר לקיים בהם חיובא דכאשר זמם.

וא"כ הרי גם בעדויות אלו דעדי קידושין ועדי זנות, נהי דלא שייך בהם חיובא דכאשר זמם, מ"מ הא ביטול עדותו ע"י הזמה שפיר שייך בהם.

וא"כ אכתי בעינן בהם דו"ח, כדי שיוכל להתקיים בהם דין הזמה זו של ביטול העדות.
ועוד כתב דהא גם באלו שאין בהם חיובא דכאשר זמם, מ"מ הרי לוקין משום והצדיקו, והרי כל הדין דבעינן עדות שאי"ל, הא ליכא ע"ז דרשא מיוחדת, ורק דכיון דכתיב בקרא דעדים נאמנים בעדותו, וגם מצינו בקרא דאם הוזמו חייבין כאשר זמם, ידעינן מסברא דלא האמינה התורה לעדים רק אם הם בזה האופן שנוכל לקיים בהם חיוב זה.

וא"כ לפי"ז גם היכא דליכא חיוב ד"כאשר זמם" רק חיוב מ"והצדיקו" נמי איכא סברא זו דאין עדותו קיים עד שיהיה באופן שנוכל לקיים בהו הך חיובא, וממילא אף בעדי זנות ועדי קידושין בעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם אמרו אין אנו יודעין בחקירות, עדותו בטלה, ודלא כהנוב"י ע"ש.

ואכן גבי קידוש החודש כתב הביה"ל שם די"ל דאין צריך דו"ח מה"ת, דכיון דקי"ל דאפי' מזידין מהני, והרי כל עיקר דין דו"ח גילתה התורה דהוא כדי שעיי"ז יתברר אם האמת כדבריהם, כדכתיב ודרשת וחקרת היטב והנה אמת נכון הדבר, וא"כ כיון דבקידוש החודש לא בעינן אמיתות הדברים, דאף אם קידש ע"י עדי שקר, מקודש, משו"ה אין צריך דו"ח, ע"ש.

ה. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קט

עוד בענין הנ"ל ה' אדר תשי"ב. מע"כ ידידי הנכבד הרב הגאון מו"ה ר' מנשה קליין שליט"א שלום וברכה.
הנה מה שמתנצל כתר"ה במה שחלוק עלי בדבר הלכה הוא למותר כי כן דרך התורה שצריך לברר האמת וח"ו מלשתוק מי שסובר שאינו כן בין לקולא בין לחומרא. ומצד לא תענה על רב עיין בנ"י סנהדרין דף ל"ו בשם המפרשים לאו למימרא דאסור לענות על רב דאדרבה אסור לו לשתוק אלא הכי אמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לענות על רב כלומר שידברו הם תחלה ולא מפני כבודו אלא שיש לחוש שמא לא ירצה התלמיד אח"כ לחלוק על הרב עיין שם...

ולבד זה אין דין זה אלא בעמידה למנין ולא באמר הגדול הדין דרך למוד או אף דרך תשובה למעשה ולא היה בצרופ למנין ...

וגם מסתבר שאין בזה"ז דין גדול ומופלא לגבי דין זה שלא לחלוק עליו. ואף שהרמ"א בחו"מ סי' י"ח כתב דטוב להתחיל מן הקטן הוא משום דלכתחלה יש עכ"פ להחמיר. ואף שזה שהוא רק לכתחלה הוא משום דאיירי בד"מ כדאיתא בסמ"ע מ"מ כיון שהוא רק דין דלכתחלה סובר דיש להחמיר גם בזה"ז שליכא דין גדול ומופלא. לכן אף אם יחשוב אותי כתר"ה לגדול רשאי לחלוק וממילא מחוייב לומר דעתו ואין מן הצורך להתנצל. אבל עכ"פ בעצם השאלה האמת דכתבתי לאיסור. ...